

חינוך לחיים

פרשות חוקת

בתוך מסגרת המטלות והתפקידים שלנו, היעדים אליהם נשאף והרצונות אותם נבקש לממש, יש לכולנו סדר עדיפויות ברור. מהי חובה בסיסית, מהי עדיפות רצויה, ומה נשמח ליישם רק אם נוכל. בבסיס עומדים הדברים הפשוטים בהם כולנו מחוייבים: שמירת תורה ומצוות, הנחלת חינוך מיטבי, הקפדה על סדר יום ול"ז ערכי. אחר כך יבואו התוספות... לכשנתעמק עוד קצת, נגלה שיש משהו עוד יותר בסיסי. ראשית, כל אדם הוא בראש ובראשונה בן אדם. מחוייב לערכים שמחייבים בני אדם, עונה לקריטריונים האנושיים הבסיסיים. אחר כך ובמקביל אנו חפצים להיות יהודים טובים, ומוסיפים על כך עוד ועוד רצונות ושאיפות, בדרכנו להפוך טובים ואיכותיים יותר. לטוב ביותר אין גבול מקסימום, כי תמיד ניתן להשתפר עוד ועוד. אבל יש לו בהחלט גבול מינימום, הם הערכים הבסיסיים עליהם לא נוותר, כי הם המגדירים את האנושיות שלנו. הבה ננסה לברר, איזה אופי, תכונה ומידה, הם מגדירי האנושיות שלנו. הבה נבחן מה הם אותם ערכים בסיסיים, עליהם בנויה דמותנו האישית. מהו הערך שמגדיר אותנו כבני אדם, עליו נוכל לבסס את הערכים הבאים שלנו?

בפרשתנו חושפת התורה בפנינו את הערך הזה. מתואר בה כיצד בני' מבקשים לעבור בארץ אדום, ומשה רבינו שולח שליחים אל מלך אדום, בבקשו לעבור בארצו. הוא לא מבקש שיציעו לו מזון ומחיה, לא תאורת רחוב ולא אוהלי מנוחה בצידי דרכים. הרחוב קיים בכל מקרה, הדרך כבושה וסלולה מאז ומעולם, הוא מבקש רק לעבור בה - מהצד האחד אל הצד השני כשהוא פונה למלך אדום, לצד ההדגשה שהוא אינו מבקש דבר, זולת לעבור בארצו, רש"י מציין כי משה רבינו מדגיש ואומר, שלמרות שלבני' יש מי שתיה למכביר ואינם זקוקים למים נוספים, בכל זאת בעוברם בארץ אדום - הם ירכשו מים מתושבי הארץ. משה לא אומר זאת כדי 'לשחד', אלא, כך מדגיש רש"י, בשל מחויבותו לערך אנושי בסיסי: הכרת הטוב. אתה נותן לי לעבור? - מגיע לך שאכיר לך תודה. נכון, הטובה שאתה עושה עבורי לא עולה לך מאומה, ולא זו בלבד - אלא שזו גם לא טובה כה גדולה, שכן אפשר להסתדר גם בלעדיה, כפי שבני ישראל עשו לבסוף. ובכל זאת, הואיל והוא גומל עמו חסד, מדגיש משה רבינו כי הוא חש מחוייב להכיר טובה, ולתמוך בכלכלת ארץ אדום ברכישת מים מתוצרת מקומית. לא כי חסר לבני ישראל מים, הרי יש להם די והותר, אלא בגלל הכרת הטוב! אבל הכרת הטוב אינה ערך לצדיקים בלבד. המאירי במסכת ב'ק צ"ב מציין, שמי שאינו מכיר בטובה, הרי הדבר מורה על 'פחיתות מידה, וסגנון טבע פחות ונמאס' כלשונו. כלומר, הכרת הטוב היא הערך בו ייבחן האדם על סגנונו וטבעו, על אופיו ואישיותו. המכיר טובה הרי הוא טוב ואיכותי, ערכי ונכון. ומי שאינו מכיר טובה - סגנון טבעו בזוי, מאוס, אינו ראוי. אלו ביטויים שקשה למצוא כמותם על מידות אחרות, בגלל שאכן כן - הכרת הטוב היא ערך אנושי בסיסי. אדם שעושה לך טובה, גם אם היא קלה עבורו, גם אם הוא מתגמל בגינה, יש להכיר לו טובה. אדם שזוכה שמישהו מיטיב אתו, והוא מסרב להכיר בטובת רעהו, עוצם עיניו מהתבוננות בטובה שגמלו עמו - הוא לא רק בעל מידות מגובות, הוא פשוט לא בן אדם! כמה גדולה ויקרה מעלתה של הכרת הטוב, כמידה אנושית חיובית, ולא פחות - כערך יהודי נעלה. ובהחלט, לא רק למי שעשה עבורנו טובה יוצאת דופן, הציל חיים, העניק סכום כסף גדול, עמד לרשותנו בעת צרה. הלקח מדברי משה רבינו בפרשת השבוע הוא שאדרבה, חובת הכרת הטוב היא גם לאנשים שהטובה שעשו עמנו אינה כה גדולה, שהיינו יכולים להסתדר בלעדיה, שהטובה לא עלתה להם במאמץ רב, ובכל זאת אנו מחוייבים להכיר להם טובה!

ונוסיף כתוב בעשרת הדיברות: "כבד את אביך ואת אמך למען יאריך ימך על האדמה אשר ה' אלוך נותן לך". הגמ' אומרת: "שלשה שותפים הן באדם: הקדוש ברוך הוא ואביו ואמו. בזמן שאדם מכבד את אביו ואת אמו, אמר הקב"ה מעלה אני עליהם כאילו דרתי ביניהם וכבדוני". כלומר, היחס האמור להתעצב בנפשו של האדם כלפי הוריו, הוא מעין היחס שאמור להתעצב בנפשו כלפי הקב"ה. מדוע? היחס להורים בונה באדם את מידת הכרת הטוב. הכרת הטובה להורים היא הפתח לכל ההתפתחות המוסרית. כוח הכרת הטובה המופיע בנוגע להורים יפתח באדם אישיות מכילה ולא אגואיסטית. כאשר אדם מכיר טובה למקור חייו- ההורים, הוא יכיר טובה כלפי מקור החיים- הקב"ה. ההורים הם הצינור שדרכו ירדה נשמתנו לעולם, ומכיוון שכך היחס אליהם הוא היחס כלפי מקור החיים. כיבוד הורים הוא ביטוי לכך שאדם מבין כי הוא אינו יחיד, אלא חלק משרשרת גדולה. נתבונן בדברים שכתב בספר החינוך במצות כיבוד הורים: "משורשי מצוה זו, שראוי לו לאדם שיכיר ויגמול חסד למי שעשה עמו טובה, ולא יהיה נבל ומתנכר וכפוי טובה. שזו מידה רעה ומאוסה בתכלית לפני אלוהים ואנשים. וייתן אל ליבו, כי האב והאם הם סיבת היותו בעולם, ועל כן באמת ראוי לו לעשות להם כל כבוד ותועלת שיוכל. כי הם הביאוהו לעולם, גם יגעו בו כמה יגיעות בקטנותו. וכשיקבע זאת המידה בנפשו, יעלה ממנה להכיר טובת האל ברוך הוא, שהוא יתברך סיבתו וסיבת כל אבותיו עד אדם הראשון, ושהוציאו לאור העולם, וסיפק צרכיו כל ימיו, והעמידו על מתכונתו ושלימות אבריו, ונתן בו נפש יודעת ומשכלת, שאילולי הנפש שחננו האל יהיה סוס כפרד אין הבין. ויעריך במחשבתו, כמה וכמה ראוי להיזהר בעבודתו ברוך הוא". ובאמת כדאי לכל אדם שיתבונן כמה הוא חייב תודה להוריו. הרי כשאדם עשה למישהו טובה קטנה, ברור שמגיעה לו על כך תודה... ואם טרח בעבורו טרחה מרובה, כבר לא יודע כיצד להודות, פיו מלא תודות... וכשמדובר בטובה מתמשכת, זו כבר באמת מחויבות לא פשוטה... ואילו ההורים היקרים שלנו, עשו ועושים בשבילנו מעל ומעבר. הם דואגים ומתמסרים, מתאמצים ועושים הכל כדי שיהיה לנו טוב. כל כך הרבה הכרת הטוב צריכה להיות לנו להורים שלנו.

לע"נ אבי מורי ר' חיים ב"ר ישעיהו ז"ל

משה בירנבוים - birmoshe@gmail.com

(חינוך לאור הפרשה)